

Ekstrakt

Siste Sjanse har foretatt en revisjon av viltkartet for Lørenskog kommune etter DN-håndbok 11. Arbeidet har i hovedsak bestått av innhenting og sammenstilling av eksisterende informasjon. All viltinformasjon er innlagt i databasen Natur2000. Totalt fire viltområder er avgrenset, hvorav to vurderes som viktige og to som svært viktige viltområder. Et av viltområdene ligger ved kommunegrensa og fortsetter inn i nabokommunene. Rapporten gir en oversikt viltet i Lørenskog og beskriver de fire prioriterte viltområdene.

Nøkkelord

Akershus
Biologisk mangfold
Lørenskog
Rødlistearter
Viltkartlegging
Viltområder

ISSN: 1501-0708

ISBN: 82-92005-24-2

Siste Sjanse – rapport 2002-5

Tittel

Vilt og viltområder i Lørenskog kommune

Forfatter

Sigve Reiso

Dato

1. desember 2002

Antall sider

24

Økonomisk støtte

Prosjektet er finansiert av Lørenskog kommune.

Siste Sjanse Oslo-kontor: Maridalsveien 120, 0461 OSLO
Telefon 22 71 60 95. E-post: terje@sistesjanse.no
Nettadresse: www.sistesjanse.no

Forord

Stiftelsen Siste Sjanse har i løpet av 2001 og 2002 gjennomført en oppdatering av viltkartet for Lørenskog kommune. Vi har innhentet eksisterende informasjon gjennom intervjuer og litteratur og har gjennomført noe feltarbeid. Prosjektet har vært gjennomført samtidig med avslutningen av naturtypekartlegging i Lørenskog kommune. Siste Sjanse takker for godt samarbeid med miljøvernsjef Bjørn Torp.

Siste Sjanse og undertegnede håper at rapporten kan være med på å øke kunnskapen om viltet i kommunen. Videre håper vi at rapporten, sammen med sluttrapporten for naturtypekartleggingen, kan øke forståelsen for forvaltning av biologisk mangfold i Lørenskog. Vi håper også at rapporten kan danne grunnlaget for en kommunal handlingsplan for biologisk mangfold.

Oslo, 1. desember 2002

Sigve Reiso
Stiftelsen Siste Sjanse

Sammendrag

Rapporten oppsummerer resultater fra oppdateringen av viltkartet i Lørenskog kommune. Oppdateringen er utført fra våren 2001 til høsten 2002, parallelt med slutføringen av naturtypekartleggingen i kommunen (Blindheim 2002). Hovedmålet har vært å lage en oversikt over spesielt viktige viltarealer i kommunen. Viktige kilder har vært intervjuer, litteratur, noe nytt feltarbeid og resultater fra naturtypekartleggingen i kommunen. Det eksisterende viltkartet for Lørenskog (fylkesmannen i Oslo og Akershus 1986) har også vært til hjelp i arbeidet.

Rapporten beskriver metode for kartleggingen, generell informasjon om viltet i Lørenskog og fakta om viltområder i kommunen. Av 4 viltområder, har 2 fått status "viktig viltområde", mens 2 er gitt status "svært viktig viltområde".

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
INNHALDSFORTEGNELSE	4
1. VILTKART, VILTOBJEKTER OG VILTOMRÅDEKART	5
2. VERDISETTING OG SAMMENVEIING AV ARTER OG FUNKSJONSOMRÅDER.....	5
2.1. VIKTIGE OG SVÆRT VIKTIGE VILTOMRÅDER.....	6
2.2. ANDRE VILTOBJEKTER	6
3. STATUS FOR VILT I LØRENSKOG – KORT OVERSIKT	6
3.1. PATTEDYR (KLASSE MAMMALIA)	7
3.1.1. <i>Hjortedyr (Familie Cervidae)</i>	7
3.1.2. <i>Rovdyr (Orden Carnivora)</i>	8
3.1.3. <i>Øvrige pattedyr</i>	10
3.2. AMFIBIER (KLASSE AMPHIBIA) OG KRYPDYR (KLASSE REPTILIA)	10
3.3. FUGLER (KLASSE AVES)	10
3.3.1. <i>Generelt</i>	10
3.3.2. <i>Hønsefugler (Orden Galliformes)</i>	10
3.3.3. <i>Øvrige fuglearter</i>	12
3.3. RØDLISTEARTER.....	14
3.3.1. <i>Amfibier</i>	14
3.3.2. <i>Fugl</i>	14
3.2.3. <i>Pattedyr</i>	15
4. FORVALTNING AV JAKTBART HJORTEVILT.....	16
4.1 <i>Elg</i>	16
4.2 <i>Rådyr</i>	16
5. VILTOMRÅDER PÅ TVERS AV KOMMUNEGRENSENE	17
6. OMRÅDEBESKRIVELSER	17
6.1. VIKTIGE VILTOMRÅDER.....	17
6.1.1. <i>Vestre Tonekollen viltområde (51)</i>	17
6.1.2. <i>Svarvestolbrenna viltområde (34)</i>	18
6.2. SVÆRT VIKTIGE VILTOMRÅDER.....	18
6.2.1. <i>Losbydalen viltområde (16)</i>	18
6.2.2. <i>Østmarka naturreservat viltområde (76)</i>	19
5. LITTERATUR	21
<i>Personlige meddelelser:</i>	23
VEDLEGG1. RØDLISTEKATEGORIER	24

1. Viltkart, viltobjekter og viltområdekart

Det er vanlig å operere med flere ulike viltkart:

1. Standard kartblad for hjortevilt, småvilt og sårbare arter.
2. Spesialkart (arter, årstider).
3. Vektsumkart med eller uten informasjon om sårbare arter¹. Dette kartet er en sum av kartene for de enkelte artene og artsgruppene. Dersom kartet skal være offentlig tilgjengelig, bør det ikke utformes slik at informasjon om sårbare arter lett kan tydes ut fra kartet - heller ikke ved hjelp av andre tilgjengelige rapporter etc.
4. Viltområdekart for kommunen. Dette kartet viser "hovedlinjene" og er et resultat av mekanisk overlappingsanalyse eller en manuell prioritering av viltobjekter. Her avgrenses de høyest prioriterte viltområdene. Sensitive opplysninger skal ikke framkomme av kartet. Kartet er offentlig tilgjengelig.

Med viltobjekt menes minste registreringsenhet i viltkartleggingen. Dette kan f.eks. være én salamanderdam, én ravine med rikt fugleliv eller én viktig trekkvei for elg. Denne rapporten fokuserer mest på å beskrive de fire viltområdene for Lørenskog, dvs. områdene som skal være offentlig tilgjengelig på kommunens viltområdekart (jf. pkt. 4 over). Disse fire områdene er arealer av type 4 ovenfor. På viltkartet som er avgitt til kommunen, er både viltobjekter og viltområder tegnet inn og begge enheter er registrert i databasen Natur2000.

2. Verdisetting og sammenveiling av arter og funksjonsområder

Alle arter som anbefales registrert i kommunale viltkartlegginger er tildelt vekttall. Vekttallet bygger på en skjønnsmessig vurdering av artens verdi/status, funksjonsområdets betydning for arten og trusselnivået mot artens funksjonsområde². Direktoratet for naturforvaltning (DN) har anbefalt rammer for de ulike artenes viltvekter, men det er opp til fylkesmannen/kommunen å avgjøre hvilken verdi arten skal ha på region-/lokalitetsnivå. Eksempelvis bør kattugle gis høyere viltvekt i Stange (Hedmark) enn i Lørenskog. Videre er det riktig å gi et funksjonsområde som har flere par med kattugle høyere "kattugle-vekt" enn et område hvor arten kun hekker sporadisk. Alt i alt må en bruke et faglig skjønn når en skal vurdere hvor "tung" eller "lett" en art er i viltssammenheng. Med unntak av noen arter som alltid skal gis høy vekt, gir DN kun retningslinjer.

Når en skal verdisette et viltområde, skjer dette ved en summering/veiling av verdien (vekttallene) for funksjonsområdene for viltartene som er registrert. Resultatet er et vektsumkart med viltområder av ulik verdi. DN-håndbok 11 (Direktoratet for naturforvaltning 1996) foreslår at vektsum 1 gir status "registrert viltområde", vektsum 2-3 gir "viktige viltområder" og vektsum >3 gir "svært viktige viltområder".

DN-håndbok 11 spesifiserer i detalj hvordan denne overlappingsanalysen kan gjennomføres. Dersom en skal framstille et meningsfullt kart hvor områdeverdier slavisk er avledet fra vektsummer, bør en imidlertid ha tilgang på svært nøyaktige og oppdaterte opplysninger. I

¹ Med sårbare arter menes arter som er utsatt for ulovlig etterstrebelse (for eksempel plyndring av rovfuglreir) eller der funksjonsområdet (for eksempel skogsfuglleiker) kan bli utsatt for forstyrrelse.

² Med funksjonsområde menes artens bruk av et område. I viltkartleggingen brukes artenes funksjonsområder for å beskrive og spesifisere hvilken type leveområde som er kartlagt. Eksempler er beiteområder, yngleområde, rasteplass, spillplass, trekkvei (direkte etter DN-håndbok 11).

Lørenskog har vi derfor valgt å foreta en manuell vurdering av områdenes verdi. Basisen for vurderingen er selvsagt informasjon om arter og funksjonsområdenes betydning. Som i DN-håndbok 11, har vi brukt kategoriene viktige, svært viktige og registrerte (andre) viltområder.

2.1. Viktige og svært viktige viltområder

I de viktige og svært viktige viltområdene skal viltinteressene ha avgjørende betydning for arealforvaltningen. Det er ikke ønskelig med (tunge) tekniske inngrep eller storskala-forstyrrelser i slike områder dersom slike inngrep vil redusere viltartenes muligheter til bruk av området. Fragmentering bør unngås, etter som størrelsen er en viktig kvalitet ved de fleste viltområdene. Dersom det utøves landbruk, skal utøveren ta spesielle vilthensyn. Grunneier bør ha en dialog med viltmyndigheter, slik at inngrep i størst mulig grad kan utføres på en viltvennlig måte. Det er ingen skarpe grenser mellom viktige og svært viktige områder. De svært viktige har vanligvis flere viktige viltforekomster enn de viktige.

Det er ønskelig at viltområdene som er prioritert som viktige og svært viktige dekker et tverrsnitt av kommunens naturlig forekommende hovednaturtyper. I Lørenskog har vi forsøkt å avgrense prioriterte viltområder som favner naturtypene raviner (inkl. løvskoger, edelløvskoger og kulturlandskap), barskoger og gammel løvskog. Avgrensningene følger i størst mulig grad naturlige skiller i topografi og naturgrunnlag.

2.2. Andre viltobjekter

Områder utenom de viktige og svært viktige viltområdene kan også være av stor betydning for viltet. Årsaken til at disse ikke kommer med på viltområdekartet, men forblir enkeltstående viltobjekter i kartleggingen, kan for eksempel være at de er små eller isolerte. Dårlig dokumentasjon kan også være årsaken til at "andre viltområder" ikke prioriteres.

I Lørenskog har vi plukket ut noen område-typer som kun til en hvis grad er dekket inn av de prioriterte viltområdene, men som kommunen må ha en spesielt bevisst og restriktiv forvaltning av:

- Kantsoner langs viktige bekkedrag
- Amfibielokaliteter
- Hekkeplasser for fiskeørn
- Jerpebiotoper

3. Status for vilt i Lørenskog – kort oversikt

I det følgende presenteres generell informasjon om viltet i Lørenskog. Dette er ingen systematisk gjennomgang av alle viltarter som er påtruffet i kommunen, og flere vanlige arter som det ikke finnes noen spesiell informasjon om eller som ikke ansees å være spesielt interessante for viltforvaltningen er ikke tatt med. Dette gjelder f.eks. smågnagerne, ekorn og hare. For alle de omtalte artene har det blitt angitt kunnskapsstatus, gradert som god, middels eller dårlig. Dette er en skjønnsmessig vurdering av artens forekomst i Lørenskog per 2002 og for de fleste artene er det ikke mye data som kan begrunne vurderingen.

3.1. Pattedyr (Klasse Mammalia)

3.1.1. Hjortedyr (Familie Cervidae)

Rådyr (Capreolus capreolus)

Rådyrbestanden har variert mye i kommunen. På midten og slutten av 1900-tallet har bestanden vært økende, med en topp på begynnelsen av 1990 tallet. Etter dette har bestanden gått tilbake, trolig halvert, for så å antyde en liten oppgang de siste to åra. Trolig skyldes nedgangen i rådyrbestanden flere faktorer, den snørike vinteren i 1994 og en oppgang i revestammen i samme periode.

Reven kan ta store mengder kalv på våren. Enkelte hevder at den kan ta opp mot halvparten av produksjonen (John Odden pers. med.). I tillegg har man i den senere tid hatt en vekst av gaupebestanden i Østmarka. Per dags dato har to til tre gauper fast tilholdssted i Østmarka. Store deler av dietten til gaupa består av rådyr. Gaupa ser ut til å kunne felle voksne dyr like lett som kalv, og beskatter derfor hele bestanden. Det kan anslås at en gaupe feller i snitt 50 rådyr i løpet av et år, dvs. ca. 150 rådyr i Østmarka dersom tre gauper har tilhold her året rundt. I det pågående gaupe- og rådyrprosjektet i Norge, som har Østmarka som studieområde blir det estimert at ca. 10 % av rådyrbestanden blir tatt av gaupe og 10 % skutt ved jakt i Østmarka som helhet (John Odden pers. med.).

Inntrykket er at rådyra er spredt over store deler av kommunen på sommeren, for så å trekke ned til kulturlandskapet og de lavereliggende skogområdene om vinteren. Spesielt er kultur- og skoglandskapet rundt Losbydalen, Hauger, Hovelsrud og øst for Nordli rik på rådyr om vinteren (Bjørn Johansen, Gilbert Kløften, Øyvind Stubsjøen og John Odden pers. med.). Flere av de små skogfleckene i byggesonen samt kantsoner langs elvene er også viktige leveområder. Noen rådyr overvintrer inne i Østmarka, men de fleste trekker ut om vinteren. Se mer om forvaltning i kapittel 4

Kunnskapsstatus: God.

Elg (Alces alces)

Hele kommunen ansees som uprioriterte viltområder for elg. Gode vinterbeiter finner elgen i områder med mye løvoppslag og ungfuru etter hogst, noe som finnes spredt over hele marka. Ingen områder i Lørenskog vurderes derfor som nøkkelområder for elg om vinteren. Det kan virke som om elgen om vinteren kan holde seg på et meget begrenset område i lengre tid der den finner egnet beite. Det er et visst trekk av elg i nord-sør retning i Østmarka som styres av vindretning. Det kan derfor tyde på at elg fra Østmarka trekker sørover i Enebakk og omvendt ved gitte værforhold. Det er lite sannsynlig at elg i noe omfang trekker inn i Østmarka fra nord pga. store transportårer og tett bebyggelse i mellomliggende område.

En del elg observeres i Losbydalen, spesielt vinterstid, men trolig er ikke dette området et nøkkelområde for arten, verken sommer eller vinter.

Se mer om forvaltning i kapittel 4

Kunnskapsstatus: Middels.

Hjort (Cervus elaphus)

Hjort er trolig på vei til å spre seg inn i Østmarka. Streifdyr er observert i Rælingen og noen beitespor er observert i Lørenskog (Bjørn Johansen pers. med.)

Kunnskapsstatus: Dårlig.

Prioriterte områder for hjortevilt

Ett av de fire viltområdene i Lørenskog (Losbydalen viltområde) har stor verdi som funksjonsområde (leveområde) for rådyr spesielt.

Av andre registrerte viltlokaliteter er de lavereliggende skogområdene ved Losbydalen, Hauger, Hovelsrud samt skogsområdet øst for Nordli viktige vinterbeiteområder for rådyr. Det drives aktivt med foring av dyr flere steder.

3.1.2. Rovdyr (Orden Carnivora)

Ingen viltområder er avgrenset på grunnlag av rovdyrforekomster alene. I bare ett viltområde (Østmarka naturreservat viltområde), anses informasjon om en rovdyrart (gaupe) som en viktig opplysning i forhold til forvaltningen av området.

Rev (Vulpes vulpes)

Reven er et av våre aller mest alminnelige rovpattedyr og i Norge er det lang tradisjon for jakt og fangst av rev. Systematisk utplyndring av hi har vært vanlig i store deler av landet, så også i Lørenskog. Antall felte rev har gått ned i siste halvdel av 1900-tallet. Dette skyldes trolig både at pelsen ikke lenger har noen særlig økonomisk verdi, at hi-jakt er forbudt og at interessen for ekstreme viltstell-tiltak har dabbet av. Reveskabben på 1980-tallet utraderte store deler av revebestanden, men de siste 15 åra har bestanden igjen vokst. Reven favoriseres av bestandsskogbruket, jf. Sonerud (1991), og har trolig bedre levevilkår i dagens skoger enn noensinne.

Kunnskapsstatus: Dårlig.

Ulv (Canis lupus)

Ulven var vanlig i Østmarka opp til 1800-tallet. I lys av senere tids styrking av den sørnorske ulvestammen, kan en forvente at arten igjen er begynt å streife i Østmarka. Det eksisterer sogar ubekrefta meldinger om sportegn etter ulv i Rælingen fra de siste åra. Ulv er rødlistet i kategorien "direkte truet", E.

Kunnskapsstatus: Middels.

Bjørn (Brunbjørn - Ursus arctos)

Allerede for 100 år siden var bjørnen nærmest utryddet i Akershus og Østfold. Snarlig reetablering av bjørn i Østmarka synes per 2002 å være urealistisk. Bjørn er rødlistet i kategorien "sårbar", V.

Kunnskapsstatus: God.

Mår (Martes martes)

Pga. omfattende fangst i midten av det 20. Århundre, hadde måren lave bestandsnivåer de fleste steder på østlandet. Etter en påfølgende økning, begynte arten å bli nokså alminnelig forekommende på 80- og 90-tallet. Mange påstår at den økte revestammen er en av årsakene til at måren tilsynelatende er i tilbakegang. Reven dreper bare unntaksvis mår (Selås 1990). Men de to artene er konkurrenter i matfatet og kan på denne måten påvirke hverandres bestandsnivå – kanskje helst ved at måren går fram i perioder med lav revebestand (Selås 1990).

Kunnskapsstatus: Dårlig.

Mink (Mustela vison)

Minken ble innført til Norge i 1927 fra Nord-Amerika og rømt oppdrettsmink ble etter få år anerkjent som et skadedyr. Minken ernærer seg hovedsakelig av fisk, små pattedyr, fugler og krepsdyr (Bevanger m. fl. 1986). I Lørenskog finner vi i dag en relativt stor bestand mink spredt langs de viktige bekkedragene i kommunen. Spesielt Losbyelva og Fjellhamareelva har en stabil populasjon. Problemene knyttet til mink i kommunen er trolig som predator på hekkefugl/ungfugl om våren, samt fisk og kreps hele året. Store mengder krepseskall er registrert langs Fjellhamareelva, trolig rester etter minkens næringssøk.

Forsøk fra andre land i Europa, hvor minken er innført, kan tyde på at totalutryddelse av arten er umulig. Bestanden kan derimot desimeres ved intens og kontinuerlig fangst (Bevanger m. fl. 1986).

For Lørenskogs del kan et kontinuerlig fangstprogram utført i regi av f. eks. viltnemda eller den lokale jeger- og fiskeforeningen være et aktuelt tiltak. Det viktige i den sammenheng er at det er godt organisert og blir fulgt opp kontinuerlig for at det skal ha noen effekt på bestanden.

Kunnskapsstatus: Dårlig

Gaupe (Lynx lynx)

Fra å vær meget sjelden i kommunen, har gauper nå fast tilhold i Østmarka.

Gaupa er ikke lett å observere, men sporene på snøen røper artens tilstedeværelse. Det har vært enkelte rapporter om gaupe-observasjoner de siste tiårene, men først de siste fem årene har det blitt godt dokumentert at gaupa streifer fast i Østmarka. Et par av de radiomerka gaupene i "Gaupe-rådyr-prosjektet" har tilhold i Østmarka, og sommeren 2002 ble det for første gang på mange år påvist yngling i Lørenskog (John Odden pers. med.).

Gaupa vandrer mye å bruker store områder i sitt næringssøk, spesielt om sommeren. Den foretrekker da å bruke de mer øde områdene av Østmarka som i naturreservatet og de indre delene. Spesielt gjelder dette i forbindelse med yngling. Om vinteren forflytter den seg etter rådyra nærmere bebyggelse, og kan i lange perioder oppholde seg i de lavereliggende skogområdene, samt i kulturlandskapet nord i kommunen. Losbydalen ser ut til å skille seg ut som et yndet jaktområde for gaupene vinterstid (John Odden pers.med.).

Gaupe er rødlistet i kategorien "bør overvåkes", DM.

Kunnskapsstatus: God.

3.1.3. Øvrige pattedyr

Bever (Castor fiber)

Beveren var utryddet fra Østmarka i mange år. Rundt 1970 ble den satt ut i Krokvatna. Den spredte seg raskt til flere vann i kommunen og i dag ser det ut som om beveren klarer seg godt. Høsten 2000 var det 10 aktive og 40 inaktive beverhytter i kommunen (Wandås 2001).

Kunnskapsstatus: God.

3.2. Amfibier (klasse Amphibia) og krypdyr (klasse Reptilia)

Dammer er en naturtype som har gått sterkt tilbake de siste tiårene. Man kan derfor anta at salamandere var mer vanlig i kulturlandskapets mange gårdsbrønner, dammer og vannhull, samt i mange av de fisketomme små skogstjernene tidligere. I dag er det i kommunen kjent 12 lokaliteter for liten salamander og fire for stor (Strand & Paulsen 2000).

Den største trusselen for dammer er gjenfylling, drenering, gjengroing og forurensning/forsøpling. For salamanderne er utsetting av fisk og ender/gjess et problem, og det finnes mange eksempler på hvordan tamender har tømt gårdsdammer for salamandere på kort tid. Alle amfibier er dessuten negativt påvirket av sur nedbør. De to salamanderartene våre har mistet mange av sine leveområder, og artene er derfor plassert i høye rødlistekategorier: Direkte truet (E) for stor salamander og sårbar (V) for liten salamander. Oversikten over dammer i Lørenskog er relativt god. Utfordringen er å klare å bevare salamandernes levesteder. Det er ikke nok å bevare selve vannspeilet intakt. Salamanderne oppholder seg mesteparten av tida på land; i omgivelsene rundt yngledammene. Forvaltning av salamanderdammer fordrer derfor bevaring av grøntarealer (skog, skrotemark, etc.) rundt dammene.

Spissnutfrosk (rødlistestatus sjelden, R) er kjent fra kun én lokalitet i kommunen. Denne lokaliteten må bevares intakt. Arten finnes sannsynligvis på flere lokaliteter i kommunen og videre registreringer er ønskelig.

Lite er kjent om krypdyrfaunaen i kommunen, ingen er foreløpig registrert. Av de fem norske krypdyrartene, er én rødlistet (slettsnok, *Coronella austriaca*). Arten er varmekrevende og den finnes derfor på steinet og tørr mark, gjerne lyngkledte bergskrenter og tørre heier (Nilson og Andrén 1992).

3.3. Fugler (Klasse Aves)

3.3.1. Generelt

I de lavereliggende delene av Lørenskog (under marin grense), finnes arealer med løvskog og frodige bekkedrag i kulturlandskapet. Dette landskapet har et rikt fugleliv. Fuglefaunaen i Østmarka er atskillig mer artsfattig.

3.3.2. Hønefugler (Orden Galliformes)

Storfugl (Tetrao urogallus)

I Sigurd Senjes bok om Østmarka forteller Johan Hammer følgende om sin bestefars tiurjakt i marka: *"En gang kom han hjem med 18 tiurer som han hadde skutt inne ved Dunderen og rekorden hans var 22 tiurer ved spilljakt oppe ved Ramstadslottet"*. Til sammenligning ble til sammen 3 tiurer skutt i Lørenskog under jakta fra 1999-2001. Dette gir et inntrykk av at storfuglstammen i kommunen for ca. 100 år siden må ha vært betydelig større. Utfra muntlige kilder, finnes klare indikasjoner på at skogsfuglstammen i Lørenskog også har gått tilbake i løpet av de siste 30 åra. Gode leiker i Østmarka (Rælingen) med tidligere minst 10-15 spillende tiurer, er i dag forlatt etter intensivt skogbruk i området (Heggland 2002). Innenfor Østmarka naturreservat er situasjonen en annen. Her er det en relativt stor stamme av storfugl, som trolig holder seg stabil. I dag er det to registrerte tiurleiker i Lørenskog utenfor reservatet, begge med rundt 2-4 spillende tiur. Begge disse ligger innenfor Svarvestolbrenna viltområde. Området bør på sikt forvaltes slik at bestanden øker, og slik at det kan opprettholde en god bestand av storfugl i fremtiden.

Storfuglen bruker et vidt spekter av habitater (Rolstad m. fl. 1991). I leveområdet må arealbruken være tilpasset tiuren og røyas krav til alle årstider og i alle livsstadier. En oppsummering av økologi og habitatkrav hos storfugl finnes bl.a. hos Sverdrup-Thygeson m.fl. (2002).

Kunnskapsstatus: God.

Orrfugl (Tetrao tetrix)

Orrfuglbestanden er trolig noe lavere i dag enn for noen ti-år siden, sannsynligvis som følge av bestandsskogbrukets fokus på tette, reine granbestand med lav andel egnede beitetrær for arten. Det er per 2002 kjent fire aktive orrfugl-leiker i Lørenskog, samt fire usikre spillplasser hvor det har vært leik tidligere. To større lokaliteter er avgrenset som gode leveområder for orrfugl i kommunen.

Kunnskapsstatus: God.

Jerpe (Bonasa bonasia)

Det er uvisst hvor stor jerpebestanden i kommunen er. Men trolig lever jerpa spredt i hele Østmarka. De tre siste årene (1999-2001) ble 43 jerper skutt under jakta i kommunen, noe som tyder på en relativt sterk bestand.

For å sikre jerpebestanden, bør leveområdene kartlegges og ivaretas. Kun to jerpebiotoper er registrert i arbeidet med oppdatering av viltkartet for Lørenskog, i tillegg til ett viltområde som er viktig for arten. Antagelig finnes det flere jerpeområder i kommunen. Åberg m.fl. (1995) fant at størrelsen på isolerte habitatflekker i både skog- og jordbrukslandskap i Sør-Sverige var viktig for forekomsten av jerpe, og at jerpa ville bli favorisert dersom løvhabitater >10 ha ble spart. Jerpa er en god indikator for miljøer med mer enn 60 % eldre (>40 år) skog og mer enn 7 % løvrik skog (Jansson m. fl. 1999). Det er sannsynligvis mulig å bevare en tett bestand av jerpe og samtidig drive et aktivt skogbruk (Danielsen 1991). Et slikt kompromiss krever imidlertid spesielle hensyn ved sluttavvirkning og ungsogspleie (bevare sjiktning, løvandel etc.). Jerpa beiter helst på or og må ha god tilgang på skjul i territoriet.

Kunnskapsstatus: Middels.

3.3.3. Øvrige fuglearter

I dette avsnittet omtales enkelte andre fuglearter som kan ha spesiell interesse i forbindelse med forvaltning av viltet i kommunen:

Storlom (Gavia arctica)

Arten er observert både i Sør-Elvåga og Drettvann i de senere år. Trolig kan det være snakk om et hekkende par i Sør-Elvåga. Storlommen har vist tilbakegang i nyere tid og trussel-bildet er sammensatt (Folkestad 1994). Arten er en sjelden hekkefugl i Akershus, og de fleste hekkeplassene finnes øst og nord i fylket. Om jegeren Anders Torstensen i Rælingen skriver Dørumsgard (1955): ”Det var lom nok i vatna, og Anders skjøt vel 200 stykker av dem”. Storlomen livnærer seg i stor grad av fiskeyngel, og i gamle dager så mange på den som en konkurrent i matfatet. I tillegg til at kjøttet er spiselig, er nok dette hovedårsaken til at mye lom ble skutt i gamle dager. Det er fullt mulig at historien om Anders Torstensen er riktig, og i så fall setter dette perspektiver på artens bestandsnedgang i regionen. Storlommen er vår for forstyrrelser i hekketida (padling, bading etc), og trolig er mange av vannene i Østmarka uegnet for arten pga. for mye ferdsel. Storlom er rødlistet i kategorien ”hensynskrevende” (DC).

Kunnskapsstatus: Middels.

Kanadagås (Branta canadensis)

Kanadagåsa har sitt naturlige utbredelsesområde i Nord-Amerika. Arten ble første gang innført til Norge på 1930-tallet, men hovedtyngden av utsetting skjedde på 1970-tallet, da kanadagjess ble satt ut i nesten alle sør-norske fylker (til sammen minst 750 individer (Heggberget og Reitan 1994)). Arten ble gjort jaktbar i 1986, men likevel har bestanden fortsatt å øke kraftig (Heggberget og Reitan 1994). I Akershus finnes en nokså stor bestand av kanadagås. Arten hekker i flere av skogsvannene (Åmotdammen, Østbypotten og Mønevannet), samt i Langvannet og Vesletjern i byggesonen. Til sammen hekker kanskje mellom 10 og 20 par i kommunen. I Langvann og i enkelte større skogsvann (bl.a. Mønevannet og Åmotdammen) kan større flokker med kanadagås samles. Problem med kanadagås knyttes hovedsakelig til hygiene på områder med stor tetthet som Langvannet, og beiteskader på korn og gress.

Forsøk på å desimere bestanden har blitt utført i kommunen gjennom å punktere egg og avskyting om våren. Disse tiltakene har vist seg å være vellykket. I år 2003 (under utarbeidelse hos fylkesmannen i Oslo og Akershus) kommer en regional forvaltningsplan for gjess, som tar for seg problemer og tiltak i forvaltningen av kanadagås.

Kunnskapsstatus: Middels.

Rovfugl (Orden Accipitriformes) generelt

I tidligere tider ble rovfugler, som i de fleste kommuner i Norge, hardt beskattet. Fra 20 tallet frem til 50-tallet ble det utbetalt skuddpremier for arter som hønsehauk, vandrefalk og spurvehauk. Disse var trolig vanligere i kommunen enn idag.

Fiskeørn (Pandion haliaetus)

Nordre Øyeren er en yndet fiskeplass for fiskeørn. Hekkeplassene finnes i skogstrakter øst og vest for deltaet. I hekkesesongen kan en følge fiskeørnenes intense pendling, der de trekker i

skytteltrafikk mellom reirlokaliteter og fiskeplasser. Fiskeørnene som hekker på hver sin side av deltaet (h.h.v. Østmarka og Fet-sida) deler kanskje fiskeplassene mellom seg, i det observasjoner tilsier at fuglene som fisker vest for Gjushaugsandråka trekker til Østmarkasida og fuglene som fisker øst for Gjushaugsandråka trekker mot øst (Heggland 2002). Det er registrert fire hekkeplasser for fiskeørn i kommunen, der minst ett par fiskeørn hekket i 2001. Fiskeørn er rødlistet i kategorien "sjelden" (R).

Kunnskapsstatus: God.

Hønsehauk (Accipiter gentilis)

Hønsehaukbestanden i Norge og resten av Fennoskandia har vist en dramatisk tilbakegang de siste tiårene (Widén 1997; Hafstad 2002). En fersk norsk sammenstilling av bestandsdata hos arten (Hafstad (2002) med referanser) viser at den norske hønsehaukbestanden siden 1950 er redusert med ca 85 % og at bestandsnedgangen trolig fortsetter i høyt tempo. Bestandsnedgangen gjelder hele landet og i Lørenskog kan en også regne med at arten var atskillig mer tallrik for noen tiår siden. Per 2002 finnes ingen kjente hekkeplasser for hønsehauk, men arten er observert flere steder i kommunene de siste årene. Tiltak for bevaring av hekkeplasser for hønsehauk er anbefalt av Knoff (1999). Knoff (1999) anbefaler å unnta en sone på 50 m rundt reiret fra hogst, samt å unngå store sammenhengende hogstflater innenfor en radius av 200 m fra reiret. Hønsehauk er rødlistet i kategorien "sårbar" (V).

Kunnskapsstatus: Dårlig.

Dvergspett (Dendrocopos minor)

Sannsynligvis har dvergspettbestanden i Akershus avtatt (Bekken 1994) i likhet med dvergspettbestanden i Sverige (Nilsson m.fl. (1993) med referanser). Løvslogen i ravinene og langs bekkedragene er egnede leveområder for arten. Arten er ikke påvist hekkende i Lørenskog, men er sett ved flere anledninger (Frøydis Haga pers. med.). Dvergspett er rødlistet i kategorien "hensynskrevende" (DC).

Kunnskapsstatus: Middels/dårlig.

Gråspett (Picus canus)

Gråspetten foretrekker skog med høy andel gamle døde løvtrær i sitt leveområde, særlig osp. Om vinteren søker den etter insekter i død ved, mens den om sommeren beiter på maurarver på bakken. Utbredelse og biologi er ellers lite kjent for arten (Stenberg 1994). Arten er ikke påvist hekkende i kommunen, men er hørt i Vestre Tonekollen viltområde på våren. Dette er et skogområde med mye innslag av gammel osp, og hekking er sannsynlig. Gråspett er rødlistet i kategorien "hensynskrevende" (DC).

Kunnskapsstatus: Dårlig

Tretåspett (Picoides tridactylus)

Tretåspetten er en karakterart i gamle granskoger med et visst innslag av døende gran (lengst i nord: furu). I løpet av de siste 50 år er det dokumentert tilbakegang i den fennoskandiske tretåspettstammen (Väisänen m. fl. 1986; Amcoff og Eriksson 1996; Cederberg 2001) og

ytterligere tilbakegang er forventet. Trolig er situasjonen den samme hos oss (kfr. jf. Bekken (1991)) selv om det mangler data som kan belyse den norske situasjonen.

Populasjonsendringene hos tretåspett settes i sammenheng med innføringen av bestandsskogbruket og minkende andel død ved og sumpskog (Väisänen m. fl. 1986; Cederberg 2001). Status for bestand og bestandsutvikling for arten i Lørenskog og nabokommunene er ikke kjent, men ut fra det generelle bildet i Fennoskandia, virker det sannsynlig at arten har gått tilbake. De gamle barskogene i Østmarka (kfr. omtalen av "Østmarka naturreservat viltområde", kapittel 5.2.2.), særlig innenfor Østmarka naturreservat, er egnede leveområder for arten. I disse traktene observeres arten jevnlig og en må regne med at det finnes en hekkebestand på "noen par" i området.

Kunnskapsstatus: Dårlig.

3.3. Rødlisterarter

I dette avsnittet gis en summarisk gjennomgang over informasjon om rødlistet vilt i Lørenskog. Når det gjelder utfyllende kommentarer for arter som forekommer i kommunen, vises det til artsomtaler gitt i kapittel 3.2.

3.3.1. Amfibier

Av Norges 4 rødlistede amfibiearter, er tre arter registrert i Lørenskog; liten salamander, stor salamander og spissnutfrosk.

3.3.2. Fugl

55 fuglearter er oppført på den norske rødlista (Direktoratet for naturforvaltning 1999). Av disse er 12 observert i Lørenskog, der 3 (hortulan, trane og myrrikse) trolig kun er på trekk. Ni arter har med stor sannsynlighet hekket i kommunen (tabell 1). Av de 9 artene, kan sannsynligvis en (dverglo) regnes som tilfeldig hekker, dvs. art som ikke har noen fast hekkebestand i Lørenskog og nabokommunene. Ellers er framtidsutsiktene for rødlisteartene stort sett negative, men spredte hekkinger av noen arter er sannsynlig.

Tabell 1: Fuglearter på den norske rødlista (Direktoratet for naturforvaltning 1999) som har hekket eller hekker i Lørenskog kommune med status, framtidsutsikter og trusselbilde.

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Rødliste status	Antatt fast (årlig) hekkefugl	Antatt sporadisk hekkefugl	Framtidsutsikter i Lørenskog	Kommentar (trusselbilde, bestandsutvikling etc.)
Hønehauk	<i>Accipiter gentilis</i>	V	x		Stabil?	Trussel: Hogst av reirplasser, sviktende næringsgrunnlag
Skogdue	<i>Colomba oenas</i>	V	x		Stabil?	Trussel: Mangel på reirtrær
Vendehals	<i>Jynx torquilla</i>	V	x		Stabil/Nedgang	?
Dverglo	<i>Charadrius dubius</i>	R		x	Nedgang	Trussel: Forstyrrelse og nedbygging av hekkeplasser
Fiskeørn	<i>Pandion haliaetus</i>	R	x		Stabil	Trussel: Forstyrrelse/forsuring
Dvergspett	<i>Dendrocopos minor</i>	DC	x		Stabil/Nedgang	Trussel: Mangel på død ved rik løvskog/hagemarksskog
Storlom	<i>Gavia arctica</i>	DC	x		Negative	Trussel: Forstyrrelser ved egnede hekkeplasser
Vepsevåk	<i>Pernis apivorus</i>	DC	x		Stabil/Nedgang	Naturlig sjelden art i kommunen
Gråspett	<i>Picus canus</i>	DC	x		Stabil/Nedgang	Mangel på eldre løvskog/død

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Rødliste status	Antatt fast (årlig) hekkefugl	Antatt sporadisk hekkefugl	Framtidsutsikter i Lørenskog	Kommentar (trusselbilde, bestandsutvikling etc.)
						ved

3.2.3. Pattedyr

Rovdyr

Fire rødlistede pattedyr har med sikkerhet eller stor sannsynlighet tidligere ynglet i Lørenskog: ulv, bjørn, oter og gaupe. Alle disse er arter som har vært alminnelige i det meste av Øst-Norge, men som har opplevd dramatisk tilbakegang. Bare én av artene - gaupe - er per 2002 tilbake i kommunen (inkludert tilgrensende område). Reetablering av ulv i området er ikke utenkelig innenfor en tidsperiode på 10-20 år.

Flaggermus

På den norske rødlista finner vi 9 arter av flaggermus. To av disse er registrert med flaggermusdetektor i Losbydalen viltområde. Det finnes ingen observasjoner ellers i kommunen. Dette skyldes nok først og fremst manglende undersøkelser.

DN-håndbok 11 legger opp til at kun yngleplasser, overnattingsplasser og overvintringsplasser for flaggermus skal kartlegges i kommunens viltkartlegging. Enkelte jakthabitater for flaggermus (våtmark, kulturlandskap) kan være truede naturtyper som har stor verdi for enkelte flaggermusarter. Dersom flere arter av flaggermus benytter et område til jakt, er dette et signal om at området har en viktig viltfunksjon. På denne bakgrunn er det tilrådelig å inkludere spesielt viktige jaktområder for flaggermus i viltkartleggingen.

Data fra kontinentet indikerer at lineære strukturer og habitater; f.eks. alléer og skogkanter, er viktige ledelinjer for flaggermus som trekker mellom overnattingsplassene og jakthabitatene (Jeroen van der Kooij, pers. medd). Slik informasjon understreker at landskapsplanlegging på høyt nivå er nødvendig for å oppfylle kravene til en stillfarende gruppe dyr som flaggermus. Ennå er det mye vi ikke vet om flaggermus i Norge, f.eks. om hvilke arter som trenger store hule trær til sine ynglekolonier.

4. Forvaltning av jaktbart hjortevilt

4.1 Elg

Av jaktbare arter er elg den økonomisk viktigste arten i kommunen og mye fokus rettes derfor mot forvaltningen av elg. Kommunene i samarbeid med grunneiere har våren 2002 tatt initiativ til et samarbeid om felles hjorteviltforvaltningen for Østmarka. Utgangspunktet er ønske om et større geografisk område for en mest mulig fornuftig forvaltning av hjorteviltstammen. Et samarbeid på tvers av kommunene vil forhåpentligvis kunne bidra til en felles forståelse for situasjonen i elgbestanden og de utfordringene man står overfor. I denne sammenheng utarbeidet Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold rapporten; Vurdering av elgstammen i Østmarka høsten 2002 (Kragset 2002).

I rapporten konkluderes det med at situasjonen for elgbestanden i Østmarka er stabil og relativt bra. Bestanden viser ingen tegn på å være for stor. Produksjonen og vektene relativt normale, noe som kan tyde på at bestandsnivået heller ikke bør økes. For å unngå overbeiting, hard nedskyting og mange år for å bygge opp igjen beitene, anbefales det å gjennomføre en beitetaksering, for å fastslå presset på dagens beiter.

Fire konkrete råd blir satt opp for kvotetildelinger framover:

- Kvotene opprettholdes på det nivået de er i dag, slik at en prøver å opprettholde en bestand på i overkant av 0,5 sette elger per jegerdagsverk for området som helhet. Dersom man gjennom sett-elg statistikken ser nedgang i produktivitet eller slaktevekter, må kvotene økes raskt.
- Kvotene på voksne okser må ikke overskride kvotene på voksne ku.
- Andelen ungdyr i kvotene bør økes med 10 % dersom man ønsker økt produksjon i stammen.
- Det bør jobbes for at jaktlaga skyter en like stor andel kuer som okser. Spesielt gjelder er det problemer med å få tatt ut like mange kviger som piggokser. Dette kan bedres for eksempel ved at jaktlaga oppfordres til å skyte en stor andel kuer uten kalv. Erfaringsmessig er en stor overvekt av slike kuer enten kviger eller lette eldre kuer. Disse er gunstige å få tatt ut uavhengig av om de er kviger eller eldre kuer.

4.2 Rådyr

Høsten 2000 ble det tildelt en kvote på 123 rådyr under jakta i Lørenskog, der kun 27 ble felt. I 2001 ble 121 tildelt og 32 ble felt. Minstearealet for tildeling av dyr er i dag på 300 daa i kommunen. Dette er relativt små enheter der sjansen for å felle kvoten er små hvis arealet ligger i områder med liten tetthet av dyr. For å kunne styre jakta til de områdene hvor det er større tetthet av rådyr (kulturlandskapet og lavereliggende skogsområder) vil det være en fordel med større enheter. Dette kan bl. a. oppnås ved samarbeid mellom grunneiere om større vald. Får man større vald er også muligheten for å utføre forvaltningstiltak lettere, et eksempel på dette er rettet avskyting av ungdyr, samt spare eldre hunndyr. Felling av ungdyr er et viktig virkemiddel for å redusere vinterdødeligheten, siden det først og fremst er kalver og svake dyr som omkommer i år med strenge vintre (gjelder ikke dyr som tas av gaupe, se kap 3.1.1). Skulle tiltak føre til at avskytingen øker fra det den ligger på i dag, bør det følges opp med bestandsberegninger som sikrer en sunn bestand på sikt. Nå med fast tilhold av gaupe og økning i revebestanden blir tap til rovdyr en viktig faktor å ta hensyn til i fremtiden ved beregning av kvoter. En helhetlig forvaltning for Østmarka i samarbeid med nabokommunene vil også kunne være nyttig for en bedre rådyrforvaltning.

5. Viltområder på tvers av kommunegrensene

En fornuftig viltforvaltning krever interkommunalt samarbeid. Kommunegrensene er ofte trukket midt i viltkorridorene (f.eks. langs vassdrag) eller et større viltområde. Dersom slike korridorer skal ha den ønskede effekten, må viltforvaltninga på begge sider av grensene gi arealet samme prioritet som viltområde. For Lørenskogs vedkommende fortsetter følgende viltområde inn i nabokommuner:

- Østmarka naturreservat viltområde (Lørenskog-Rælingen- Enebakk): Det største sammenhengende området med gammel barskog i Østmarka. En del av området er vernet som naturreservat.

6. Områdebeskrivelser

Områdenummer refererer til det unike nummeret i kommunens naturtype- og viltdatabase. Beskrivelsen for områdene er identisk med områdebeskrivelsen innlagt i databasen.

6.1. Viktige viltområder

6.1.1. Vestre Tonekollen viltområde (51)

Generelt

Viltområdet omfatter området sørøst for Makrellknatten inntil Østmarka Naturreservat i det sørøstre hjørnet av kommunen. Området viser raske vekslinger i topografi og vegetasjonstyper. Landskapet har et høyt innslag av løv, spesielt eldre osp. Gransumpskog og stedvis svartorskog er vanlig langs bekker og i kanten mot åpent vann og myr. Området er dominert av granskog. Noen koller har ren furuskog. Innslaget av edelløvtrær er lite. Området er dårlig undersøkt. Innenfor grensene til viltområdet finnes viktige naturtyper registrert i kommunens naturtypekartlegging (etter DN-håndbok 13), av typen "Eldre løvskog".

Verdi for viltet

Området er viktig hekkeområde for spetter og for andre hulrugere som er avhengig av gamle spettehull. At området ikke ligger i umiddelbar nærhet til vann gjør også området mindre utsatt for beverhogst som vil føre til høy andel gamle løvtrær. Gamle og døende løvtrær er viktig for fugl både til næringssøk og hekkeplass. Flere av de rike søkkene med gråorinnslag er egnede leveområder for jerpe, noe observasjoner i området tilsier (Randi Hauger pers. med.).

Både gråspett og grønnspett er observert i området i hekketiden, trolig er området også viktig for svartspett og flaggspett.

Konklusjon/forvaltning

Vestre Tonekollen viltområde er et av kommunens rikeste ospeområder. Innenfor området finnes jevnt med gammel osp. Flere spettearter hekker trolig i området, blant andre den rødlistede gråspetten. Det er viktig å spare alle gamle løvtrær i området, men også sikre foryngelse av løv. Nedbeiting av elg kan ofte være et problem for ung osp i Østmarka. Området vurderes som et viktig viltområde.

6.1.2. Svarvestolbrenna viltområde (34)

Generelt

Svarvestolbrenna viltområdet strekker seg fra de rike liene mot Sør-Elvåga i Sør over de skrinne furu kollene på høyden langs Svarvestolbrenna til Seterkollen i Nord. Området viser raske vekslinger i topografi og vegetasjonstyper. I lia ned mot Søndre Elvåga er det innslag av edelløvskog. I kløfter som Løkebrudalen og i lia ned fra Seterkollen er det høyt innslag av rikere vegetasjonstyper som storbregneskog og høgstaudeskog. I tørrere lisider er arealer dekket av blåbærskog. Topp-platåene har bærlyngskog med furudominans og flekkvise partier med lavfuruskog. Gransumpskog og stedvis svartorskog er vanlig langs bekker og i kanten mot myr. Området er dominert av granskog og furuskog, stedvis barblanding. Noen koller har ren furuskog. Det er noen konsentrasjoner av bjørk og osp. Innenfor grensene til viltområdet finnes flere viktige naturtyper registrert i kommunens naturtypekartlegging (etter DN-håndbok 13), hovedsakelig av typen "urskog/gammelskog".

Verdi for viltet

Området er spesielt viktig som leveområde for storfugl, men også jerpe og orrfugl. To storfuglleiker, samt flere egnede kyllingbiotoper for storfugl. Kyllingbiotoper for storfugl er typisk rikere frodig granskog med mye skjul og god tilgang på føde. Flere slike biotoper er registrert ved nøkkelbiotopregistreringene i området (Anne Sverdrup-Thygeson pers. med.). Flere av de rike søkkene med gråorinnslag er egnede leveområder for jerpe. Det finnes to orrfuglleiker i området samt deler av to registrerte leveområder for arten. Området har trolig den største storfuglbestanden i den nordlige delen av Østmarka utenfor Østmarka naturreservat.

Konklusjon/forvaltning

Svarvestolbrenna viltområde er et viktig viltområde med tanke på hønsefugl, spesielt storfugl. Området har i dag to registrerte leikområder men er også viktig som leveområde hele året.

Storfuglvennlig forvaltning kan være positivt for bestanden på sikt. I korte trekk blir det da viktig med lukkede hogstformer, spare rike fuktige biotoper, fremme flersjiktet skog, spare beitefuruer og skjørtegran.

Området vurderes som et viktig viltområde.

6.2. Svært viktige viltområder

6.2.1. Losbydalen viltområde (16)

Generelt

Losbydalen viltområde er et sammensatt kulturlandskap på marine avsetninger, som inkluderer beiter, åkermark og Losbyelva med kantsoner. Området strekker seg langs Losbyelva fra Mønevann i sør til møtet med Fjellhamareelva i nord. Overgangssonen fra skogen mot kulturlandskapet er også tatt med. Losbydalen og dens kulturlandskap er beskrevet i Balkøy (1992) og delvis i Flatby (1992). I tillegg er det gjort en rekke undersøkelser i forbindelse med bygging av golfbanen. Det er store naturverdier knyttet til området (Balkøy 1992, Flatby 1992, Bremnes 1998, Mauritzen m.fl. 1997, Olsvik 1996, Starholm m. fl. 1997, Strand 2000, Torp 1998 og Sørlibråten 1998) Området omfatter også flere registrerte viktige naturtyper i kommunens naturtypekartlegging.

Verdi for viltet

Fuglelivet i området er meget rikt og variert. Overgangen mellom kulturlandskapet og de omkringliggende skogsområdene skaper mange varierte biotoper som gir arter med ulike habitatkrav muligheten for å finne gode leveområder. Nærmere 100 forskjellige fuglearter er observert i viltområdet. Blant disse er de 9 rødlistede artene hortulan, hønsehauk, fiskeørn, skogdue, vendehals, vepsevåk, trane, myrrikse og dverglo registrert, se bl. a. Starholm m.fl. 1997.

Området er også viktig som vinterbeite for rådyr, som stadig observeres i dalen. Store konsentrasjoner av rådyr vinterstid gjør også området til et yndet jaktområde for gaupe om vinteren. Elg observeres også i området, men området antas ikke å ha spesielt stor verdi som leveområde for elg. Bever finnes i Losbyelva, Fjellhamarelva, Ellingsrudelva og i de nedre delene av Finstadbekken. Fire flaggermusarter er registrert i området, deriblandt de rødlistede dvergflaggermus og skjeggflaggermus (mulig brandtflaggermus) (Mauritzen m. fl. 1997). Det kan også nevnes at den rødlistede spissnutet frosk er registrert i en dam på golfbanen.

Vanlige pattedyrarter som grevling, mink, hare, ekorn og rev finnes også i området.

Konklusjon

Losbydalen viltområde er et stort, variert dalføre samensatt av barskog, løvskog, kulturlandskap og bekkedrag med kantsoner. Både pattedyr og fuglefaunaen i området er rik. Området vurderes som et svært viktig viltområde.

6.2.2. Østmarka naturreservat viltområde (76)

Generelt

Viltområdet omfatter det sørøstre hjørnet av kommunen og omfatter Østmarka naturreservat, og utvidelsesforslag til Østmarka naturreservat (følger Tonekolldalen i vest, nord til Røyrvann, samt kollen nord for Nordre Krokvang). Berggrunnen består av prekambriske bergarter, gneiser av ulike typer, granodioritt og tonalitt m.fl. (Berthelsen m. fl. 1996). Området ligger innen den boreonemorale sonen i svakt oseanisk seksjon (Moen 1998) og innen region 21a Østfold-Dalslandområdet (Nordiska Ministerrådet 1977). Området viser raske vekslinger i topografi og vegetasjonstyper. I de mange kløftene er det høyt innslag av rikere vegetasjonstyper som storbregneskog og høgstaudeskog. I tørrere lisider og i nordlige halvdel er betydelige arealer dekket av blåbærskog. Topp-plataene har bærlyngskog med furudominans og flekkvise partier med lavfuruskog. Gransumpskog og stedvis svartorskog er vanlig langs bekker og i kanten mot åpent vann og myr. Området er dominert av granskog. Noen koller har ren furuskog. Det er et visst løvinnslag av bjørk og osp. Innslaget av edelløvtrær er lite. Området er forholdsvis godt undersøkt. Dette gjelder særlig Østmarka naturreservat (se Korsmo og Svalastog (1993) og Heggland (1999) m.fl.) og utvidelsesforslag (se bl.a. Korsmo (1995) og Heggland (1999)). Innenfor grensene til viltområdet finnes flere viktige naturtyper registrert i kommunens naturtypekartlegging (etter DN-håndbok 13), hovedsakelig av typen "urskog/gammelskog".

Verdi for viltet

Området har et dyreliv som er karakteristisk for store, gamle barskogsområder. Området er en del av et større leveområde for storfugl med flere av de største leikene i Østmarka i nærheten. Flere av de rike søkkene med gråorinnslag er egnede leveområder for jerpe. Alt i alt er det en nokså god skogsfuglstamme i området som må karakteriseres som kommunens viktigste

skogsfuglområde. Skogene er rike på stående dødt trevirke og i de nærmeste årene vil ytterligere store mengder dødt trevirke produseres. Dette gjør området til et velegnet levested for gammelskogsarten tretåspett, noe sportegn og direkte observasjoner bekrefter. Antakeligvis hekker flere par av arten innenfor avgrensningen til viltområdet. For øvrig er svartspett, grønnspett og flaggspett registrert i området og alle tre hekker trolig.

Gode bestander av byttedyr, velegnet jakthabitat og mange mulige reirplasser gjør området attraktivt for hønsehauk. Det er ikke kjent om arten hekker i området.

Med tanke på pattedyrfaunaen i Østmarka viltområde, må det først og fremst nevnes at området de siste årene har vært leveområde for minst to gauper. Arten har streifet vidt i Østmarka med tyngdepunkt i sentrale deler fra Ramstadslottet i nord til Enebakk i sør. I 2001/2002 ble det for første gang i nyere tid konstatert yngling av gaupe i dette området. Lokalisering av yngleplass er ikke offentlig tilgjengelig, men sikkert er det at skogene i og omkring Østmarka naturreservat viltområde inngår i leveområdet til gaupefamilien. Det er også en merket hanngaupe som har sitt tilholdssted i samme område og flere ganger blitt observert i Lørenskog.

Av andre mellomstore rovdyr, finnes med sikkerhet både mår og rev. For øvrig finnes flere av våre mest alminnelige pattedyrarter i området hele året eller deler av året (elg, rådyr, hare, ekorn, flere arter av smågnagere, snømus, røyskatt). Dette er ikke undersøkt nærmere og det er ikke grunn til å tro at området er et spesielt viktig viltområde for noen av disse artene.

Konklusjon

Østmarka naturreservat viltområde er kommunens største sammenhengende gammelskogsområde. Innenfor området finnes mange typiske viltarter for gammel barskog. Flere mindre vanlige fuglearter lever i her. Området er et spesielt viktig hel års leveområde for skogsfugl. Gaupe har streifet gjennom området de siste årene. Det er også knyttet store opplevelsesverdier til området, som er svært kupert. Området vurderes som et svært viktig viltområde.

5. Litteratur

- Amcoff, M. og Eriksson, P., 1996. Förekomst av tretåig hackspett, *Picoides tridactylus* på bestånds- och landskapsnivå. *Ornis Svecica*, 6: 107-119.
- Balkøy, M. L. H. 1992. Losbydalen i Lørenskog. Idègrunnlag og forslag til tiltak i kulturlandskapet. Naturvernforbundet i Lørenskog.
- Bekken, J., 1991. Hakkespetter og skogbruk. *Vår Fuglefauna*, 14(1): 45-50.
- Bekken, J., 1994. Dvergspett *Dendrocopos minor*, s. 308. I: J.O. Gjershaug, P.G. Thingstad, S. Eldøy og S. Byrkjeland (Red.), Norsk Fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu, s. 308.
- Berthelsen, A., Olerud, S. og Sigmond, E.M.O., 1996. Geologisk kart over Norge, berggrunnskart OSLO 1:250.000. Norges geologiske undersøkelse.
- Bevanger, K. og Ålbu, Ø., 1986. Mink *Mustela vison* i Norge. Økoforsk utredning 1986:6, 73s
- Blindheim, T., 2002. Kartlegging og verdisetting av naturtyper i Lørenskog kommune, Siste Sjanse-Rapport 2002-6
- Bremnes, T. 1998. Registreringer av arter av bunndyr og fisk i Losbyelva i Losbyelva Spesialområde, Lørenskog kommune. Rapp. Lab. Ferskv. Økol. Innlandsfiske, Oslo, 175, 19 s.
- Cederberg, B., 2001. Skogsbrukets effekter på rødlistede arter. Rapport 4, ArtDatabanken SLU, Uppsala. 52 s.
- Dale, S., Andersen, G.S., Eie, K., Bergan, M. og Stensland, P., 2001. Guide til fuglelivet i Oslo og Akershus. Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Oslo og Akershus, Oslo, 362 s.
- Danielsen, J., 1991. Jerpa og skogbruket. *Vår Fuglefauna*, 14(1): 57-61.
- Direktoratet for naturforvaltning, 1996. Viltkartlegging. - DN-håndbok 11, 112 s.
- Direktoratet for naturforvaltning, 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. DN-rapport 1999-3. 161 s.
- Dørumsgard, A., 1955. Rovdyrjegere og andre jegere. I: A. Dørumsgard (Red.), Rælingen. Trekk av bygdehistorien. Rælingen kommune, s. 548 - 572.
- Flatby, S., 1992. Verdifulle kulturlandskap i Oslo og Akershus fylker, en foreløpig rapport. Fylkesmannen i Oslo/Akershus fylkeskommune, miljøvernavdelingen.
- Folkestad, A.O., 1994. Storlom, *Gavia arctica*, s. 32 i:. I: J.O. Gjerstad, P.G. Thingstad, S. Eldøy og S. Byrkjeland (Red.), Norsk Fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus, 1986. Utskrift fra viltområderegisteret for Lørenskog kommune 13.02.1992, inkl. viltkart. Fylkesmannens Miljøvernnavdeling.
- Hafstad, I., 2002. Hønehauk vs. skogbruket - en kilde til stadig konflikt. *Vår fuglefauna*, 2: 82-86.
- Heggberget, T.M. og Reitan, O., 1994. Kanadagås, *Branta Canadensis*, s. 66 i:. I: J.O. Gjerstad, P.G. Thingstad, S. Eldøy og S. Byrkjeland (Red.), Norsk Fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Heggland, A., 1999. Nøkkelbiotoper i skog i Østmarka naturreservat og Ramstadslottet, Akershus. Siste Sjanse-rapport 1999-6, Siste Sjanse. 60 s.
- Heggland, A., 2002. Viltområder i Rælingen kommune. Siste Sjanse-rapport 2002 - 12.
- Isaksen, K., Syvertsen, P.O., Kooij, J.v.d. og Rinden, H. (Red.), 1998. Truede pattedyr i Norge: faktaark og forslag til rødliste. Norsk Zoologisk Forening, Rapport 5, 182 s.
- Jansson, G., Andrén, H. og Mikusinski, G., 1999. Indikatorer i skogslandskapet för mångfald av stannfåglar. *Skog & Forskning*, 2/99: 35-39.

- Knoff, C., 1999. Blir bestandsskogbruket hønsehaukens bane? Vår fuglefauna, 22(2): 81-86.
- Korsmo, H., 1995. Befaringsrapport fra Østmarka 9. november 1995. Notat.
- Korsmo, H. og Svalastog, D., 1993. Inventering av verneverdig barskog i Akershus og Oslo. NINA oppdragsmelding 227, Norsk institutt for naturforskning, Oslo. 1-128 s.
- Kragset, V., 2002. Vurdering av elgbestanden i Østmarka høsten 2002. Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold. 21 s.
- Mauritzen, M., Olsen, K. M., Kooij, J. og Rigstad, K. 1997. Rapport fra Norsk Zoologisk forenings registrering av pattedyr i Losbydalen. NZF.
- Moen, A., 1998. Najonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss, 199 s.
- Nilson, G. og Andrén, C., 1992. Slettsnok. I: B. Jonsson og A. Semb-Johansson (Red.), Norges Dyr. Fiskene 1. J. W. Cappelens Forlag AS, s. 34-36.
- Nilsson, S.G., Olsson, O. og Wiklander, U., 1993. Mindre hackspett. Varför minskar den i Sverige? Vår Fågelvärld, 52(3): 7 - 12.
- Nordiska Ministerrådet, 1977. Naturgeografisk regionindelning av Norden, Stockholm, 137 s.
- Olsvik, H. 1996. Vurdering av konsekvenser for truede og sårbare øyestikkerarter i Losbyelva, Losby, Lørenskog, Akershus, i tilfelle utbygging av golfbane og kanalisering av elva. Notat.
- Rolstad, J., Wegge, P. og Gjerde, I., 1991. Kumulativ effekt av habitat fragmentering: Hva har 12-års storfuglforskning på Varaldskogen lært oss? Fauna, 44(1): 90-104.
- Selås, V., 1990. Måren. I: A. Semb-Johansson (Red.), Norges Dyr. Pattedyrene 1. J. W. Cappelens Forlag AS, Oslo, s. 142-151.
- Senje, S., 1987. Østmarka. Gyldendal Norsk Forlag A/S, Oslo, 167 s.
- Sonerud, G., 1991. Små og middels store predatorer i barskog: hvordan påvirkes predatorsamfunnets struktur og funksjon av bestandsskogbruket ? Fauna, 44(1): 70-89.
- Starholm, T., Hagen, Ø. og Dale, S. 1997. Fugleregistreringer i Losbydalen. Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Oslo og Akershus.
- Sørlibråten, O., 1998. Inventering av terrestre insekter i Losbydalen spesialområde. Biologisk Institutt, Blindern. Notat.
- Stenberg, I., 1994. Gråspett *Picus Canus*, s. 298. I: J.O. Gjershaug, P.G. Thingstad, S. Eldøy og S. Byrkjeland (Red.), Norsk Fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu, s. 308.
- Strand, L. Å. og Paulsen, B. N. 2000. Amfibieutbredelse i Lørenskog kommune. Lørenskog kommune, FM i Oslo og Akershus.
- Sverdrup-Thygeson, A., Borg, P. og Lie, M.H., 2002. Landskapsøkologi i boreal skog. En sammenstilling av studier innen økologi og friluftsliv med relevans for landskapsøkologisk planlegging i norsk skogbruk. NORSKOG og Prevista, Oslo.
- Torp, B. 1998. Planbeskrivelse, Reguleringsplan for Losbydalen spesialområde, plan nr. 43-8-03. Lørenskog kommune.
- Wandås, E. 2001. Bever i Lørenskog Kommune. Hovedprosjekt, Høgskolen i Gjøvik.
- Väisänen, R., Jarvinen, O. og Rauhala, P., 1986. How are extensive, human-caused habitat alternations expressed on the scale of local bird populations in boreal forests. Ornis Scandinavica, 17: 282-292.
- Widén, P., 1997. How, and why, is the goshawk (*Accipiter gentilis*) affected by modern forest management in Fennoscandia. Journal of Raptor Research, 31(2): 107-113.
- Åberg, J., Jansson, G., Swensson, J.E. og Angelstam, P., 1995. The effect of matrix on the occurrence of hazel grouse (*Bonasa bonasia*) in isolated habitat fragments. Oecologia, 103(3): 265-269.

Personlige meddelelser:

Gilbert Kløften

Bjørn Johansen

Frøydis Haga

Randi Hauger

Anne Sverdrup-Thygeson

Øyvind Stubsjøen

John Odden

Vedlegg1. Rødlistekategorier

Rødlistekategorier i følge siste utgave av den norske rødlista (Direktoratet for Naturforvaltning 1999).

Forkortelse	Betegnelse	Definisjon
Ex	Utryddet	Arter som ikke har vært registrert i naturen de siste 50 åra. Antatt utryddede arter (forsvunnet for mindre enn 50 år siden) angis med Ex?
E	Direkte truet	Arter som er direkte truet og som står i fare for å bli utryddet i nærmeste framtid dersom de negative faktorene fortsetter å virke.
V	Sårbar	Sårbare arter med sterk tilbakegang, som kan gå over i gruppen direkte truet dersom de negative faktorene fortsetter å virke.
R	Sjelden	Sjeldne arter som ikke er direkte truet eller sårbare, men som likevel er i en utsatt situasjon pga. liten bestand eller med spredt og sparsom utbredelse.
DM	Bør overvåkes	Kategorien omfatter arter som har gått tilbake, men som ikke regnes som truet. For disse artene er det grunn til overvåkning av situasjonen.
DC	Hensynskrevende	Hensynskrevende arter som ikke tilhører kategori E, V eller R, men som pga. tilbakegang krever spesielle hensyn og tiltak.

I tillegg tilkommer *ansvarsartene*. Ansvarsart er ingen truetetskategori, men er ment som et supplement til rødlisten. Listen over ansvarsarter skal dekke arter som bl.a. har en relativt stor andel av totalbestanden innenfor landets grenser, og som Norge derfor har et spesielt stort forvaltningsansvar for.